

APLICAREA LEGII RURALE DIN 1864 ÎN JUDEȚUL DÎMBOVIȚA

MIRCEA ALEXANDRESCU

TOMA SVINȚIU

Noile condiții social-economice și politice, interne și externe, următoare păcii de la Adrianopole, au favorizat dezvoltarea comerțului țărilor române cu statele europene. Cerealele și vitele, principalele produse românești de export, și-au găsit un plasament avantajos îndeosebi în Europa Centrală, contribuind astfel la creșterea veniturilor bănești ale boierimii și burgheziei în dezvoltare.

Boerimea avidă de înavuțire a trecut la o cultură extensivă, mărinind suprafețele de agricultură. Pentru cultivarea noilor suprafețe desțelenite, s-a făcut simțită nevoia unei forțe de muncă mai mari, obținută prin generalizarea rentei în muncă și bani.

Într-adevăr, către anul 1848 dijma în produse s-a transformat, pe cele mai multe moșii, în dijma în lucru. Această tendință de intensificare a exploatării feudale s-a oglindit în Regulamentul Organic, lege făurită de boieri și în folosul lor. Denumit de Karl Marx drept un „codice al muncii de clacă” și „o expresie a goanci după supramuncă”, Regulamentul Organic a întărit privilegiile de clasă ale boierimii.

Prin reglementarea raporturilor dintre boierime și clăcași această legiuire a efectuat de fapt o expropriere a țăranimii, micșorându-i simțitor loturile de cultură. Pentru întâia oară în țara noastră și foarte târziu, s-a constituit un fel de rezervă seniorială, o treime din moșie, urmînd ca celelalte două treimi să se împartă clăcașilor, în dijma, după numărul vitelor de muncă. Loturile stabilite după asemenea criterii erau însă sub necesitățile de trai ale locuitorilor de pe moșii. Această expropriere legiferată prin Regulamentul Organic, va fi continuată de către proprietari și arendași prin mijloace nelegale. Clăcașului nu-i ajungeau mai cu seamă fînețele și pășunile și, cum el își făcuse o sursă importantă de venituri din creșterea vitelor, s-a văzut silit să ceară proprietarului prisoase, pe care le obținea însă pe calea

unor „învoieli libere“, în cu totul alte condiții, decît cele prevăzute pentru lotul legiuit. Întreaga perioadă a anilor 1831—1864 s-a caracterizat prin înmulțirea conflictelor dintre clăcași, greu împilați, și stăpînii moșiilor. Ocîrmuirile județene, judecătoriile, Logofeția Trebilor Dinlăuntru, Divanul Domnesc și Mitropolia, au primit an de an un număr tot mai mare de jalbe de la locuitorii satelor, în care erau dezvăluite abuzurile și nedreptățile suferite din partea boierilor și arendașilor. Țărănimea nu s-a mărginit numai la trimiterea de petițiuni, ci a refuzat să mai muncească pămîntul în condiții de silnicie, să achite dijmele nedrepte, într-un cuvînt s-a apărut împotriva arbitrariului stăpînilor de moșii. În țările române s-a creat astfel o stare generală de nemulțumire, pe care s-a grefat altoiul ideilor revoluționare, aduse de tineretul care studiasse în Occident.

Proclamația de la Islaz s-a ocupat pe larg de situația țărănimii făcînd din emancipare și împrumutarea cauza revoluției, de rezolvarea căreia depindea antrenarea maselor țărănești la luptă, izbînda sau neizbînda ei. „Poporul român“, se arăta în proclamație, „împarte dreptatea deopotrivă la toți și dreptatea o dă pentru toți și mai virtos pentru cei săraci. Săracii, sătenii, plugarii, hrănitorii orașelor, fiii patriei cei adevărați... își cer o părticică de pămînt îndestulă pentru hrana familiei și vitelor sale. Ei o cer și patria le-o dă... claca dar și acea infamă iobăgie se desființează: lucru la lucrul drumului se desființează, săteanul fără pămînt se face proprietar“¹.

Boierimea conservatoare dorea și ea o schimbare în relațiile cu clăcașii, însă în sensul intereselor ei. Boierii au înțeles eliberarea țărănimii ca o eliberare a moșiilor de clăcași, prin deposedarea acestora de loturile legiuite pentru hrană. Țăranii astfel „eliberați“, ar fi fost nevoiți să-și vîndă forța de muncă în condițiile fixate de proprietari. Comisia proprietății din Muntenia a încercat aceasta în anul 1848, cînd a cerut deputaților țărani să recunoască proprietatea ca un drept sfînt. Deputatul țaran de Dimbovița, Stan Stănică, a răspuns însă: „munca e sfîntă și proprietatea e sfîntă, numai după ce se va împărți și clăcașului o părticică“².

Revoluția de la 1848 n-a izbutit datorită intrigilor boierimii și a intervenției străine. Puterea boierilor a primit însă o grea lovitură. Numai după trei ani de la revoluție, boierimea a căutat noi căi de revenire la situația dinainte de 1848, concretizate prin așezămîntul agrar din anul 1851. În legătură cu acest așezămînt, Mihail Kogălniceanu arăta că: „Drepturile țăranilor s-au declarat de nule. Țăranii din Țara Românească, din locuitori s-au prefăcut în chiriași“³. Potrivit acestui

¹ M. Kogălniceanu — Profesie de credință — Ed. 1962 p. 142.

² N. Adăniloae — Considerații asupra legii rurale din 1864 — Studii și Articole de Istorie, VI/1965 — p — 116.

³ M. Kogălniceanu — Scrieri alese — Ed. 1956 — p. 104—112.

așezământ, la fiecare șapte ani, proprietarii puteau izgoni de pe moșii prisosul populației fără despăgubire, nici chiar pentru casele ori sădirile pe care le făcuseră între timp. Această legiuire inumană a întâmpinat însă o astfel de împotrivire, încît guvernul n-a îndrăznit să treacă la aplicarea ei⁴. Au existat însă destui arendași abuzivi, care au izgonit pe unii din clăcași, în special pe cei socotiți drept îndărătnici, „răzvîrațiți“, luîndu-le cu forța locurile deștelenite de arătură sau cu sădiri de pomi fructiferi. În județul Dimbovița, locuitorii satului Hlu-bești arătau într-o jalbă că la hotărnicia moșiei stăteau cu căminurile lor pe pămîntul unui postelnic din același sat cu ei. Pentru acele locuri au dat dijmă timp de 17 ani ca în 1851 postelnicul să încerce a le lua locurile în „silnicie“⁵.

În satul Schei, șase locuitori s-au plîns împotriva arendașului că le-a luat livezile și le-a vîndut la alții⁶. O parte din locuitorii satului Căprioru, a înaintat mai multe jalbe domnitorului și la Departamentul Dinlăuntru împotriva arendașului moșiei, care le-a pretins sume mari de bani, pînă la trei sute de lei de clăcaș și le-a luat și locurile cu forța. Spre cercetare a fost trimis un paharnic de la Tîrgoviște, dar acesta a adus cu el „un tacîm de lăutari“ și au făcut bal o săptămîină, după care „s-au pus în caleașcă și au plecat și nouă ne-au zis să ne despăgubească subocîrmuirea: subocîrmuirea nici habar n-a avut de noi...“⁷. Tot în anul 1851, obștea satului Lucieni s-a plîns că arendașul a dat de fiecare plug cîte șase pogoane arătură, cerînd să fie arate fără plată și numai după aceea să fie liberi sătenii a-și ara locurile lor. La fiecare plug moșieresc erau uniți cîte trei-patru clăcași, astfel că nici în nouă zile nu s-ar fi terminat arătura pentru arendaș, nemai-rămînîndu-le timp suficient pentru lucrul la pămîntul lor. De aceea, ei au refuzat să presteze munca suplimentară, din care pricină arendașul i-a reclamat la subocîrmuire, plîngîndu-se că „arată o mare nesupunere și aceeași îndărătnicie ca și vara trecută... și de aceea mă rog să binevoiască a-mi slobozi ajutorul cuviincios cît va fi cu puțință mai în grabă spre răfuirea pomenitelor drepturi“⁸. Același arendaș s-a mai plîns cu alt prilej că unii din clăcașii lui „nici pînă la 28 mai n-au ieșit să are“⁹. La Valea Caselor, 22 clăcași au refuzat de asemenea să iasă la prima și a doua prașilă, dintr-un motiv asemănător¹⁰, iar clăcașii din cătunul Geangoiești au refuzat să clăcuiască deoarece, la împietruirea hotarelor moșiei Rîncăciov, au căzut cu locurile pe acea moșie, fapt nerecunoscut de arendașul lor.¹¹

⁴ M. Kogălniceanu — Profesie de credință ed. 1962 p. 180.

⁵ Arhiva St. jud. D-ța — Poliția or. Tîrgov. — dos. 75/1851 f. 41.

⁶ Ibidem f. 46—47.

⁷ Ibidem f. 10.

⁸ Ibidem f. 142.

⁹ Ibidem f. 20.

¹⁰ Ibidem f. 463.

¹¹ Ibidem f. 473

Cum în anul 1859 s-a încheiat perioada de șapte ani a învoierilor agricole, Consiliul Administrativ Extraordinar a luat hotărâre, dată fiind situația explozivă de la sate, să se mențină catagrafia din 1852, urmînd ca vechile învoieli să fie prelungite. Această hotărâre a fost necesară ca o încercare de a se pune capăt abuzurilor săvîrșite de către proprietari și arendași și a conflictelor grave care s-au ivit pretutindeni unde s-a trecut la încheierea unor noi învoieli¹². În județul Dimbovița administratorul Pană Olănescu, ca o culme a abuzurilor săvîrșite asupra clăcașilor, a ajuns să le dărîme casele în plină iarnă, pentru a-i sili să iasă la lucru. În satul Bella (Măgura) „200 de clăcași erau gata să meargă la București pentru a protesta împotriva unor asemenea samavolnicii”¹³.

Pentru oprirea agitațiilor, Consiliul Administrativ Extraordinar a pus în vedere administratorilor de județe să aresteze și să înainteze spre judecare pe „orice individ s-ar dovedi preumblîndu-se prin sate și semănînd, pe față sau în taină, povătuiri vătămătoare siguranței proprietății și ordinii publice”¹⁴.

Anul 1859, atît de important în istoria poporului român, a fost un an greu pentru populația satelor. Proprietarii și arendașii n-au ținut seamă de instrucțiunile guvernului. Ministerul Treburilor Dinlăuntru, printr-o circulară adresată administratorilor de județe, arăta starea de lucruri de pe moșii, menționîndu-se unul din gravele abuzuri săvîrșite de proprietari și arendași și anume că „unii nu respectă legea și fără consimțămîntul locuitorilor, în condițiile ce le pun pentru prisoase bagă și legiuitele pogoane... Unii vor să îndepărteze pe locuitori dacă nu primesc prisoase”¹⁵, cerîndu-se curmarea lor.

În prima jumătate a sec. al XIX-lea, arendașia a avut un caracter dublu, feudal și capitalist. Pînă în anul 1859, la desființarea titlurilor de noblețe, moșierii dețineau monopolul la arendarea moșiilor mănăstirești. M. Kogălniceanu i-a denumit „banda neagră boierească”, fără de care nu se putea lua o singură moșie în arendă. În anul 1859 exista un număr de 370 moșii mănăstirești arendate, dintre care 205 s-au luat de către egumeni, iar 165 la prețurile ieșite din licitații.¹⁶

În deceniile VI și VII, arendașii s-au transformat în oameni de afaceri de tip burghez capitalist, avînd capital în bani și sub formă de inventar agricol, care pe lîngă dijmași, angajau și mînă de lucru plătită cu ziua. Aceștia i-au întrecut pe moșieri în asprimea cu care încasau dijmele și rușeturile, fiind mai înclinați spre abuzuri și necinste în relațiile cu clăcașii. Ca și în urmă cu secole, clăcașii, care pierduseră nădejdea de a mai scăpa de datoriile lor către arendași și de capitație,

¹² Arhiv. St. jud. Dța-Col. Monit. Of.-Mon. Of. nr. 25/1859 p. 559

¹³ Ibidem nr. 23/1859 p. 26.

¹⁴ Ibidem nr. 25/1859 p. 97

¹⁵ M. Kogălniceanu, op. cit. p. 167.

¹⁶ M. Kogălniceanu Op. cit. p. 167.

fugeau împreună cu familiile lor la orașe sau pe alte moșii. Cum în privința răspunderii capitației obștea satului era obligată să plătească pentru cei fugiți, aleșii satelor anunțau imediat subocirmuirile de „dosirea“ datornicilor, cu scopul de a fi căutați și aduși la urma lor. Sînt semnalati fugari din satele Pietroșița, Glodeni, Răzvad, Bădeni, Odărăști, Mă-tăsaru, Podu-Rizii, Alexeni ș.a. din jud. Dîmbovița.

În deceniul al VII-lea, cămătarii și misiții lor cutreierau satele oferind țăranilor mici împrumuturi pentru care luau dobînzi exagerate între 18-24%.¹⁸ De obicei, neputînd să achite datoriile, clăcașii își pierdeau recoltele, ajungînd să ducă o viață de mizerie. Guvernul, cunoscînd starea îngrijorătoare de la sate, a interzis împrumuturile cămătărești care ruinau pe țărani, povătuindu-i prin circulare să-și vîndă produsele după recoltare.¹⁹ În ciuda acestor interdicții, tranzacțiile bănești dintre cămătari și țărani au continuat atît înainte cît și după anul 1864. Consecința acestor tranzacții a fost că în mai toate șatele jud. Dîmbovița, libere ori supuse clăcii, au existat cazuri cînd țăranilor le-au fost scoase la licitație diferite bunuri pentru neplata datoriilor. Asemenea vînzări s-au semnalat în comuna Șuța-Seacă, unde unui locuitor i s-au vîndut la licitație doi boi, doi porci, mai multe buți și cereale, pentru o datorie de 383 lei.²⁰ Altui locuitor din com. Mănești i s-au pus în vînzare două capre cu iezii lor și o butie cu borhot pentru o creanță de 317 lei.²¹ La doi locuitori din comuna Riul Alb li s-au scos în vînzare, primului, două juninci și o vacă, celui de al doilea „venitul unei ogrăzi pe termen de trei ani“²².

Astfel de cazuri s-au mai întîlnit și în comunele Sperieșeni, Dobra, Picior-de-Munte, Văcăreștii-din-Deal, Frasinu ș.a.²³ În multe cazuri, chiar arendașii se constituiau în creditori, urmărind în justiție pe clăcași pentru datorii provenite din clacă și dijme, transformate în bani. Astfel, Tribunalul jud. Dîmbovița a înființat în anul 1858 sechestrul pe vitele, prunile și alte produse ale locuitorilor din com. Văcăreștii-din-Deal pentru datorii la arendași, apreciate la suma de 12.000 lei.²⁴

Locuitorilor din com. Lazuri și Comișani li s-au scos în vînzare vitele tot pentru datorii²⁵, de asemenea și celor din com. Piersinari²⁶, „vitele și obiectele cuprinse în lista de catagrafie a 21 locuitori din satul Ghe-

¹⁷ Arhiv. St. jud. D-ța, Col. Monit. Of.-Mon. Of. nr. 11/1856 p. 44, nr. 50/1856 p. 235; nr. 77/856; nr. 6/1858, p. 22; nr. 25/1850 p. 100; nr. 26/859 p. 104; nr. 51/1859 p. 28; nr. 3/859 p. 132.

¹⁸ N. Șuțu-Opere economice-Ed. științifică—1957, p. 234.

¹⁹ Arhiv. St. jud. D-ța — Poliția or. Tîrgov. dos. 199/1860 f. 426.

²⁰ Arhiv. St. jud. D-ța — Col. Monit. Of. — Mon. Of. nr. 286/1860 p. 1366.

²¹ Arhiv. St. jud. D-ța — Poliția or. Tîrg. dos. 202/1864 f. 162.

²² Ibidem f. 81.

²³ Arhiv. St. jud. D-ța — Col. Monit. Of. Mon. Of. nr. 186/1860 p. 859; Poliția or. Tîrgov. dos. 202/1864 f. 48, 356; nr. 199/1864 f. 576.

²⁴ Arhiv. St. jud. D-ța — Col. Monit. Of., — Mon. Of. 127/1859 p. 507.

²⁵ Arhiv. St. jud. D-ța — Poliția or. Tîrgov. dos. nr. 202/1864 f. 14.

boaia, pentru o datorie de lei 2141, parale 17²⁷, precum și „pe rodul prunilor și prisosul vitelor mai multor locuitori din com. Teiș, pentru o datorie de lei 8953, parale 14“²⁸. Un cămătar din Ploiești a obținut sechestrul „pe vitele și obiectele cuprinse în lista de catagrafie a 91 locuitori din com. Dobra, pentru o datorie de lei 12.593, par. 29“²⁹.

Dintr-un anunț de licitație se poate observa că printre obiectele scoase la vânzare și trecute în lista de catagrafie ale locuitorilor din com. Bilciurești figurau unelte agricole și de gospodărie ca : pluguri, seceri, coase, sape, topoare, barde, tesle, darace și chiar clești de cuie³⁰.

În august 1864 se publica punerea în aplicare a legii rurale. Vestea a umplut de bucurie inimile clăcașilor ; țărănimea obișnuită își afla în acele clipe o caldă mângâiere, bucuria și entuziasmul au fost de nedescris. Din toate colțurile Țării Românești și ale Moldovei, prin nenumărate scrisori, clăcașii își exprimau recunoștința față de domnitorul Alexandru I. Cuza și a sfetnicului său Mihail Kogălniceanu, cel mai perseverent și statornic sprijinitor al clăcașilor.

Privită din punct de vedere științific, de pe pozițiile marxist-leniniste, apariția acestei legi nu mai putea fi oprită de forțele în descompunere ale feudalismului. Ea s-a impus ca o consecință firească a noilor condiții de dezvoltare ale societății românești. Ea a fost necesară pentru însăși boierimea românească, interesată în salvarea privilegiilor sale, pentru a diminua la maximum starea de revoltă a țărânimii, prin acordarea de concesi, după ce căutase prin toate mijloacele să amâne cât mai mult acest desnodământ. Legea era necesară și pentru burghezia în dezvoltare, interesată pentru consolidarea pozițiilor economice și politice cîștigate în dauna boierimii. Era de asemenea necesară mai ales pentru țărănimea asuprită, pentru ieșirea de sub jugul înrobitor în care se afla de atâtea veacuri, de înfăptuire a năzuințelor ei de libertate.

Această lege, cu toate lipsurile ei, a constituit un mare pas în lupta grea ce avea să mai dureze încă opt decenii, pînă la deplina rezolvare a problemei agrare din țara noastră.

Și în jud. Dîmbovița, ca și în celelalte județe ale țării, s-au urmat aceleași procedee. Prin circularele date anterior punerii ei în aplicare, s-a trecut la formarea de comisii care urmau să constate numărul și categoria clăcașilor pentru fiecare comună, sat sau cătun în parte. În componența lor intrau reprezentantul clăcașilor, de obicei primarul comunei sau un moșnean, reprezentantul proprietarilor, iar al treilea, reprezentantul fiscului. Legea prevedea patru categorii de țărani care se bucurau

²⁶ Ibidem f. 177.

²⁷ Arhiv. St. jud. D-ța — Col. Monit. Of. — Mon. Of. nr. 272/1860 p. 1394

²⁸ Ibidem nr. 17/1859 p. 67.

²⁹ Ibidem nr. 272/1860 p. 1366.

³⁰ Arhiv. St. Jud. D-ța-Poliția or. Tirgov. dos. 205,1865 f. 93, 115, 410, 453

de dreptul la împrumut : cei cu patru vite, cu două vite, pălmașii sau toporașii și cei care aveau dreptul numai la loc de casă cu grădină. Împrumutarea s-a făcut prin despăgubire, cel mai negativ aspect al legii, povară care se va dovedi extrem de grea pe umerii țărănimii. Despăgubirea se putea plăti la început integral, de către cei care puteau, lucru rar întâlnit. În general despăgubirea s-a stabilit, pentru majoritatea țăranilor, să fie achitată prin fisc în termen de 15 ani. Numai cei care primeau locuri de casă cu grădină plăteau, direct proprietarilor, un galben

Din calculele făcute, pe baza proceselor verbale de constatare și delimitare, folosindu-se tabelele numai în cazurile când lipseau primele două lucrări, reiese că în județul Dîmbovița au fost împrumutați un număr de 22.846 clăcași, împărțiți pe categorii conform tabloului de mai jos.

Nr. cri.	Cu 4 vite	Cu 2 vite	Pălmași	Cu loc de casă și grădină	Total general
1	4269	9910	6192	2475	22.846

Din totalul populației de cca. 138.693 suflete, numai puțin peste a șasea parte din ei deveneau proprietari pe o bucată de pământ³¹.

Celor 22.846 clăcași împrumutați le-au fost împărțite un număr de cca. 156.722 pogoane pentru care au plătit, drept răscumpărare, suma de lei 242.281.656. În afară de acestea au mai fost distribuite 2402 pogoane și 1286 stinjeni patrați pentru biserici și cimitire, iar 18 pogoane și 302 st. p. pentru școli și primării.

Aplicându-se sistemul exproprierii a numai două treimi din moșie, indiferent de mărimea ei, s-a ajuns la situația că, din cele 118 comune cît cuprindea jud. Dîmbovița, numai puțin peste 50% din locuitorii lor cu drept de împrumut au primit pogoanele legiuite. Faptul se explică prin aceea că, legea prevedea exceptarea de la expropriere a pădurilor, islazurilor, livezilor, drumurilor etc., dînd astfel posibilitatea de eludare a legii de către proprietari. Numai așa se explică faptul că, foarte multe moșii, care în realitate puteau satisface în întregime numărul de pogoane necesar clăcașilor, au devenit peste noapte „strîmte“. La aceasta s-au mai adăugat și alte mijloace folosite de proprietari și arendași pentru ocolirea legii, din care menționăm pe cele mai des întîlnite: trecerea clăcașilor dintr-o categorie superioară în alta inferioară, înșelarea la măsurătoarea moșiilor și delimitarea celor două treimi cuvenite clăcașilor, neeliberarea biletelor de socoteli pentru claca depusă în ultimii trei ani, schimbarea terenurilor bune ale clăcașilor cu cele mai

³¹ N. Suțu-Op. cit. p. 255

proaste părți ale moșiei, încercarea de mutare a satelor în întregime, în locuri mai proaste, „convingerea“ clăcașilor de a renunța „de bună voie“ la împroprietărire, izgoniri de clăcași de pe moșii înainte de punerea în aplicare a legii ș.a. — Toate aceste mijloace sînt bine reliefate în procesele-verbale de delimitare, actele de arbitraj și numeroasele plîngeri ale țăranilor.

La 16 iulie 1866, ministrul de interne Ion Ghica, într-o circulară adresată prefectilor de județe, atrăgea atenția în mod special asupra aplicării legii rurale, care nu s-a făcut încă peste tot și că „în multe părți sînt litigiuri între proprietari și foștii clăcași“³².

Într-o altă circulară din 30 iulie — același an, se arată: „la minister se înfățișează neconținți locuitori săteni în gloate cu petițiuni colective“³³ în care exprimau nemulțumirile de modul în care au fost înșelați de proprietari și arendași.

Din acțiunile proprietarilor și arendașilor, de a reduce la maximum puterea legii și de înșelare a țăranimii menționăm: la 29 ianuarie 1865 proprietarul moșiei Găești, Pană Olănescu, pentru a ocoli legea, mai înainte de apariția ei, a căutat să izgonească pe clăcași de pe moșia sa. La cererile sale repetate, Ministerul de Interne aprobă izgonirea a 14 clăcași, care însă se opun acestei măsuri nedrepte „iar dinșii s-au împotrivit arbitraricește a se strămuta“³⁴. Acestora comisia plășii Cobia nu le acordă nici locuri de casă. În com. Băleni-Români imputernicitul proprietarului moșiei, la 19 martie 1865, a trecut un număr de 34 clăcași cu patru vite în rîndul celor cu două vite. Cei înșelați, cu toate că au dovedit perceperea zilelor de clacă prestate ca și cei cu patru vite, au rămas mai departe în rîndul celor cu două vite.³⁵

În același sens se constată înșelarea țăranilor din com. Moțăieni, ale căror bilete de socoteală a clăcii erau dubioase, după cum constată chiar comisia respectivă. Cei 118 locuitori se socotesc năpăstuiți „că arendașul i-a prevăzut pe unii ca mijlocași, în vreme ce dinșii au fost și sînt în categoria de frunțași“³⁶ fapt pentru care ei cer „a nu se trece de comisiune năpăstuirea ce li s-a făcut“³⁷.

Alt sistem de sabotare a legii a fost tergiversarea lucrărilor de socotire a clăcașilor din partea proprietarilor și arendașilor, fapte care făceau mari greutatea comisiilor de constatare, acestea neputînd stabili categoria clăcașilor. La 10 aprilie 1865, Prefectura jud. Dîmbovița intervenea pe lîngă poliția orașului Tîrgoviște pentru urgentarea terminării socotelilor clăcașilor de pe moșia Teiș, arendată de Ecaterina Vlădeasa. Arendașa în mod intenționat nu a socotit pe clăcași, cu toate că și sub-

³⁴ Arhiv. St. Jud. D-ța-Pref. Jud. D-ța-dos. nr. 1/1864 f. 322 v.

³⁵ Ibidem nr. 168/1866 p. 748

³⁶ Arhiv. St. Jud. D-ța-Pref. Jud. D-ța-dos. nr. 1/1864 f. 322 v.

³⁷ Ibidem f. 94.

³⁸ Ibidem f. 495 v.

³⁹ Arhiv. St. Jud. D-ța-Poliția or. Tîrgov. dos. 206/1865 f. 24

prefectul îi trimisese „mai multe înaintări“ în acest sens³⁸. Aceleași întirzieri, în socotirea clăcașilor, se constată și din partea arendașului moșilor Viforîta și ale mănăstirii Dealul.

Prefectul cerea polițaiului „ca de îndată să-i oblige a merge să-i socotească pe locuitorii după dissele proprietăți“.³⁹

Înșelarea țăranilor se făcea și cu ocazia măsurării celor două treimi de moșie cuvenite clăcașilor, proprietarii și arendașii fiind sprijiniți de către inginerii hotarnici angajați, în cele mai multe cazuri, de ei. Astfel locuitorii com. Vizurești, la 29 iulie 1865, cer verificarea măsurătorii pământului cuvenit din moșia Ghimpați, declarînd că: „nu știe dacă domnul inginer l-au măsurat drept“⁴⁰.

La verificare s-a constatat că suprafața unui drum a fost scăzută din partea cuvenită clăcașilor, lucru neîngăduit de lege. Locuitorii com. Puntea de Greci cereau la 12 aprilie 1867 o nouă măsurătoare a pământului dat lor, a treia la număr, arătînd că nu li s-a dat tot pământul cuvenit, fiind înșelați. Din actul de verificare, încheiat de inginerul Dima, s-a constatat: „la delimitarea dintii să dedese mai mult, dar cu cea de a doua li se luase mai mult.“⁴¹ Acum, la a treia măsurătoare, se mai constată o lipsă de 11 pogoane, 16 prăjini și 30 stînjieni patrați. Locuitorii satului Găiseni își arătau și ei nemulțumirea în același sens, la 11 martie 1868, pentru măsurătoarea făcută de inginerul Baruțy, angajat de arendașul moșiei din acea comună și care îi înșelase cu 10 pogoane și 1050 stj. p. Noul inginer, angajat de locuitori pentru o nouă măsurătoare, constata la fața locului că arendașul „a atacat acele semne prin mutarea lor mult mai înăuntru“ în pământul țăranilor.⁴²

Acest sistem a constituit pentru exploatatori un mijloc de a reține pentru ei importante cantități din pământul cuvenit clăcașilor, mulți ani în șir, pînă cînd se reușea a se face dreptate. Semnificativă este acțiunea proprietarului moșiei Cornățel, care chiar după opt ani de la împrăștierea, obține o nouă măsurătoare a pământului dat clăcașilor în 1865, stînjîndu-i astfel în deplina lor stăpînire asupra pământului primit.⁴³ În comuna Runcu lipsa de pământ constatată cu ocazia împrăștiării din 1864, abia în anul 1871 este rezolvată, clăcașii primind și diferența de 27 pogoane și 82 stj. p.⁴⁴

Interesantă este și știrea din anul 1874 în care se arată: „obștea sătenilor din com. Băleni-Dîmbovița se plîngea ministrului de interne că Grig. Cantacuzino, mare moșier și viitor șef al partidului conservator,

³⁸ Ibidem

³⁹ Ibidem f. 27

⁴⁰ Arhiv. St. Jud. D-ța-Pref. Jud. D-ța-dos. 1/1864 f. 180

⁴¹ Ibidem f. 378

⁴² Ibidem f. 211

⁴³ Ibidem f. 131

⁴⁴ Ibidem f. 513

le-a acaparat cca 800 pogoane din pământul cu care fuseseră improprietăriți...“⁴⁵ Un alt aspect al acțiunii exploataților, de diminuare a efectelor legii, a fost și acela de reținere pe treimea lor de moșie, a pământului de cea mai bună calitate. Din reclamația locuitorilor com. Lucieni, de la 25 august 1865, reiese că arenașul moșiei le-a dat pământ mai mult prin văi și păduri, de cea mai proastă calitate și de necultivat. De asemenea, același arendaș intenționa mutarea locuitorilor cătunelor Mogoșești și Mori. Ca urmare a celor reclamate superarbitrul, Ion Zoiade, care a făcut cercetările constată: „sînt adevărate declarațiunile locuitorilor că pământul ce li s-a dat, parte dintr-însul nu poate fi cultivat.“⁴⁶ De asemenea și locuitorii com. Priboiu arătau în plîngerea lor din 29 martie 1866, că proprietarul moșiei le-a luat locurile lor bune, dîndu-le în schimb un pământ prost, rîpos și păduros. Ancheta făcută din partea prefecturii constată din nou adevărul celor reclamate, scoțînd în relief faptul „că cu urmare reprezentantului proprietății au ajuns a se lua mai toate locurile posedate de locuitori, fără a fi posibil de a li se da altele de aceeași calitate“.⁴⁷

Un loc interesant îl ocupă modul de improprietărire a clăcașilor așezați pe pământurile moșnenilor, sau mai bine zis pe resturile moșiilor lor. În general, din cauza lipsei de pământ, aceștia n-au primit decît locuri de casă și grădină și arareori cîte 2—3 pogoane pământ pentru hrană. Astfel comisia rurală a plășii Dimbovița constată la Boțești, sat în majoritate de moșneni, că clăcașii existenți nu pot primi decît locuri de casă și grădină și cîte două pogoane loc de hrană, întrucît „proprietățile dumnealor (ale moșnenilor n.n.) se găsesc în deficit încît nici în trecut nu s-a putut oferi mai mult de zece stînjeni prevăzuți pentru case și grădini și în adăogire de cîte pogoane două de fiecare.“⁴⁸ În comuna Bogați clăcașii care au căzut în partea de moșie a moșnenilor, rămîn numai cu locurile de casă și grădină, pentru că „proprietățile sînt prea puțin întinse, că proprietarii moșneni sînt siliți a merge pe proprietăți străine pentru agricultură.“⁴⁹ Aceeași situație s-a întîlnit și în com. Butoi.⁵⁰ În comuna Cuparu, pe proprietățile moșnenilor, 27 locuitori nu primesc de asemenea decît locurile de casă „pentru că pogoanele legiuite n-au avut, neavînd nici moșnenii.“⁵¹ Se mai poate observa că clăcașii de pe asemenea moșii refuză a se stămuna pe moșiile statului, mulțumindu-se numai cu locurile de casă și grădină. Astfel de cazuri s-au întîlnit în comunele Crîngurile, Cobia, Bădulești, Broșteni ș.a.⁵²

⁴⁵ G. Matei — O. Mioc: Date cu privire la problema agrară în România la sfîrșitul sec. XIX. Rev. Studii de Istorie nr. 5/1958 p. 7—8

⁴⁶ Arhiv. St. Jud. D-ța-Pref. Jud. D-ța-dos. nr. 1.1864 f. 428

⁴⁷ Ibidem f. 467

⁴⁸ Ibidem f. 402

⁴⁹ Ibidem f. 398

⁵⁰ Ibidem f. 407

⁵¹ Ibidem f. 316

⁵² Ibidem f. 301 ; 314

La asemenea cazuri se mai poate releva și aspectul deposedării, în continuare, de pământ a moșnenilor. Deși ei nu dau, în general, clăcașilor decît locurile de casă și grădină, sînt însă obligați a da pământul cuvenit bisericilor, iar dacă preotul și dascălul nu erau moșneni, dădeau și acestora. Pentru aceste considerente ni se pare neconcludentă părerea emisă de N. Gh. Ionescu cînd, vorbind de cazul că, în componența comisiilor de plasă intra ca reprezentant al clăcașilor un moșnean, acesta „nefiind deci un clăcaș neaoș, era înclinat mai curînd să sprijine marea proprietate împotriva căreia era îndreptată legea.“⁵³

Este foarte discutabilă această părere, situația economică a moșnenilor fiind prea apropiată de cea a clăcașilor și, din acest punct de vedere, nu puteau avea nici un interes sau înclinație de a sprijini marea proprietate. Se poate însă vorbi de un aspect negativ al legii, care nu a neglijat și interesele proprietarilor. Aceasta o dovedește litigiul dintre locuitorii com. Petreștii de Jos cu arendașul moșiei, pentru delimitarea locului cuvenit clăcașilor. Aceștia din urmă cereau ieșirea la apa Neajlovului, însă Grigore Zoiade, membru al Comitetului permanent al jud. Dimbovița, chemat să rezolve acest litigiu, dă cîștig de cauză arendașului arătînd : „avînd în vedere că legea pe cît voiește îmbunătățirea soartei foștilor chiriași, tot atîta cere o dreaptă combinație spre a nu se atinge interesele proprietarilor“ că dacă „s-ar îmbunătăți cererea acestora din urmă, s-ar strimpta spațiul ce rămîne pe seama proprietății la apa Neajlovului.“⁵⁴

Starea precară a „moșiilor“ moșnenești este reliefată, în timpul la care ne referim și de faptul că țărani aflați pe locurile acestora, nu mai aveau de fapt relații de clăcași-proprietari, ci învoieli aparte, prin liberă înțelegere. Astfel în com. Speriețeni 19 din cei 20 locuitori, aflați pe cele șapte proprietăți moșnenești, arătau că ei „n-au făcut clacă nici pogoane de hrană n-au avut, ci toți aveau osebite învoieli cu moșnenii de a le face cîte 10 și 12 zile pe an pentru locul casei, care arătare a lor s-au recunoscut și de moșneni ; la toți acei 19... li se va da de proprietarii lor numai locul de casă.“⁵⁵

Aceeași situație s-a întîlnit și în com. Picior-de-Munte pentru 18 locuitori⁵⁶, în com. Mogoșani pentru 58 locuitori ș.a.⁵⁷

Legea rurală din 1864 cuprindea prevederi deosebite și pentru alte categorii sociale ; este vorba de foștii robi și muncitorii din fabrici și manufacturi. Legea stabilea : „iar la ceilalți locuitori ce n-au făcut clacă și sînt meseriași pe temeiul art. 4... li se va da numai locuri de

⁵³ N. Gh. Ionescu — Legea rurală din 1864 în Jud. Buzău — Studii și articole de istoric-Buc. 1964-p. 167

⁵⁴ Arhiv. St. Jud. D-ța-Pref. jud. D-ța-dos. 1/1864 f. 368

⁵⁵ Ibidem f. 381

⁵⁶ Ibidem f. 375

⁵⁷ Ibidem f. 358

casă cu despăgubirea prevăzută la art. 33...⁵⁸ Asemenea cazuri s-au întâlnit în com. Morteni pentru trei locuitori⁵⁹, în com. Finta pentru un fierar⁶⁰, în com. Izvoarele pentru șase rudari⁶¹ și în com. Tătărani pentru patru lingurari și mosorari etc.⁶². Pentru toți aceștia comisiile nu le-au aprobat decât stinjenii prevăzuți pentru locurile de casă și grădină. La mănăstirea Dealul, Stelea și Mitropoliei sînt constatați un număr de 69 foști robi, care sînt declarați stăpîni pe locurile cu casele pe care le-au avut pe moșiile respective.⁶³

Pe moșia logofătului N. Băleanu, pe lângă clăcașii com. Dragomirești mai figurau și un număr de 86 „emancipați-fabricanți, a căror ocupațiune este îndeletnicirea în fabrică”⁶⁴. Și aceștia, în virtutea legii, nu primesc decât locuri de casă cu grădină.

În final se mai poate vorbi și de un alt aspect al modului de aplicare a legii rurale din anul 1864 în acest județ. Din unele documente arătate mai înainte se poate observa că clăcașii de pe moșiile strimte, în majoritatea cazurilor, refuză a se strămuta pe moșiile statului, pentru a putea primi în întregime pogoanele legiuite și preferă să intre în reducție, mulțumindu-se numai cu locurile de casă și grădină și uneori cu o mică întindere de pămînt pentru hrană. În acest sens pare plauzibilă părerea emisă, că în multe cazuri, clăcașii erau influențați de proprietari și arendași, că legea nu va avea durabilitate, determinîndu-i să renunțe „de bună voe” la beneficiile legii rurale. Cert este că și în jud. Dimbovița s-au întâlnit asemenea situații.

Astfel mai mulți locuitori din com. Costeștii din Vale, plasa Bolintinu, prin petiții scrise, renunță a mai beneficia de avantajele legii rurale: „ni s-au înfățișat totodată și petițiunile a cinci locuitori după proprietatea d-lui Alecu Costescu și anume: Ghiță Matei, Grigore Militaru, Neagu Ștefan, Catrina Seli și Gheorghe Isac, cerînd a fi luată în considerație că renunță a intra în categoria celor ce se bucură de beneficiile legii rurale și a fi mărginiți la locul caselor, asemenea și patru, după proprietatea d-lui Ion Costescu...”⁶⁵

Legea rurală din 1864, cu toate lipsurile ei, a constituit pentru societatea românească, un pas important pe drumul dezvoltării economice, sociale și politice.

Pe plan economic legea rurală a ușurat pătrunderea relațiilor capitaliste și în agricultură. Din sînul țărănimii se vor ridica elemente chia-

⁵⁸ Ibidem f. 348

⁵⁹ Ibidem 358 v.

⁶⁰ Ibidem f. 7

⁶¹ Ibidem f. 491

⁶² Ibidem f. 472

⁶³ Arhiv. St. Jud. D-ța-Poliția or. Tîrgov. dos. 206/1865 f. 170—183

⁶⁴ Arhiv. St. Jud. D-ța-Pref. D-ta-dos. 1/1864 f. 413 v

⁶⁵ Ibidem f. 201 v.

burești, iar în partea opusă acestora, populația săracă a satelor, care va alimenta cu tot mai multe elemente, proletariatul industrial de la orașe.

După legea rurală din 1864, întreaga societate românească suferă transformări importante, care vor da noi aspecte ale contradicțiilor de clasă. Numai la câțiva ani de la această lege, clasa muncitoare se va afirma ca clasă în sine, va trece la organizarea ei și a luptei contra exploataților. Contradicțiile de clasă vor deveni din ce în ce mai acute, iar lupta dintre clasa muncitoare și burghezo-moșierime, va trece pe primul plan.

APPLICATION DE LA LOI RURALE DE 1864 DANS LE DISTRICT DE DÎMBOVIȚA

— Résumé —

La période qui s'étend de 1831 à 1864 se caractérise par les conflits qui s'accusent toujours davantage entre les grands propriétaires fonciers et les serfs, durement opprimés à cette époque-là. Ce climat de mécontentement général engendre à son tour un climat favorable à l'éclosion des idées révolutionnaires.

Les révolutionnaires de 1848 ont accordé une attention particulière au problème agraire, en faisant de l'émancipation et du partage de la terre aux paysans la propre cause de la révolution bourgeoise. Elle a échoué par suite des intrigues des boyards roumains et de l'intervention étrangère en même temps.

Seulement seize années après, lorsque les représentants du courant progressiste révolutionnaire ont repris le pouvoir dans leurs propres mains, l'Union des Principautés Danubiens ainsi que le partage des terres possédées par une minorité, deviendront possibles.

Le partage des terres a été fait selon la loi rurale du août 1864, affectant le fond de l'État et celui des grands propriétaires fonciers aussi.

On a distribué de la terre aux paysans contre remboursement et en tenant compte du bétail de trait qu'ils possédaient. En même temps la taille a été annulée.

Dans le district de Dimbovița, 22864 habitants seulement ont reçu une superficie de 78341 ha. d'un total de 138693. Ils l'ont payée avec 24220281 lei.

Quoique imparfaite, la réforme rurale de 1864 et qu'elle ait eu beaucoup d'autres lacunes, elle a constitué un grand pas en avant pour le peuple roumain, dans la voie du développement économique, social et politique. Mais le problème agraire n'avait pas été encore résolu.

Seulement 80 ans après, les paysans roumaine, sous la direction de la classe ouvrière, ont vu s'accomplir leur rêve séculaire de liberté et de possession de la terre.